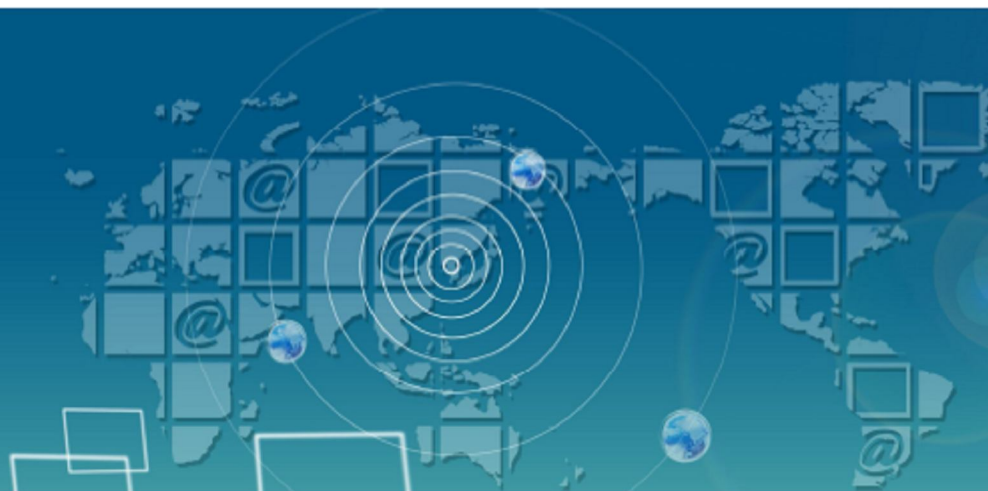
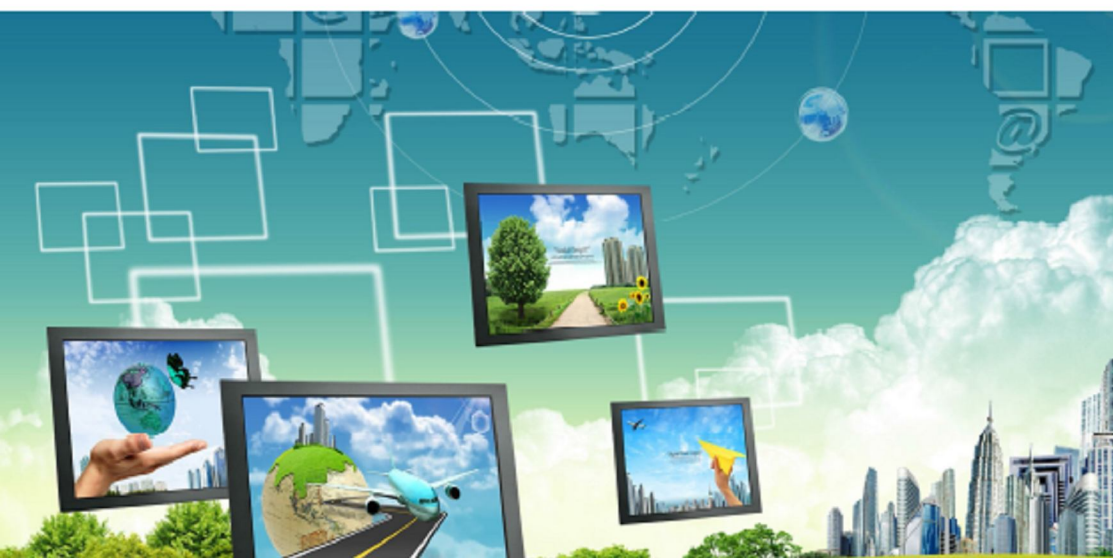

Місце бібліотеки МНАУ у системі наукових комунікацій

Міністерство аграрної політики та продовольства
України
Миколаївський національний аграрний університет
Бібліотека

Місце бібліотеки МНАУ у системі наукових комунікацій

Соціологічне дослідження

Миколаїв
2014

УДК 316:027.021

3

ББК 60.5+78.32

М77

Укладач:

Д. В. Ткаченко – зав. відділом інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення бібліотеки МНАУ

Редактор:

О. Г. Пустова – директор бібліотеки МНАУ

О. О. Цокало – зам. директора бібліотеки МНАУ

Д48 **Місце** бібліотеки МНАУ у системі наукових комунікацій : соціологічне дослідження / уклад. Д. В. Ткаченко ; ред. О. Г. Пустова, О. О. Цокало. – Миколаїв : МНАУ, 2014. - 36 с.

© Миколаївський національний аграрний університет, 2014

© Бібліотека Миколаївського НАУ, 2014

⁴ ВСТУП

У нинішньому світі стрімко розвиваються технології інформаційної індустрії, змінюються інформаційні потреби та психологія користувача, який цінує свій час і має бажання оперативно отримувати повну і достовірну інформацію. Електронні книги, журнали і газети починають конкурувати з паперовими виданнями, а розвиток інформаційних технологій надає можливість миттєво одержувати найрізноманітнішу інформацію із світової комп'ютерної мережі незалежно від часу та місцезнаходження користувача.

Університетське середовище є найоптимальнішим для використання існуючих і створення нових інформаційних ресурсів, подальшого розвитку інформаційних і комунікаційних технологій. Відповідно до викликів сьогодення бібліотеки включаються в широке поле нових відносин глобального інформаційного простору. Це потребує нового погляду на їх місце в системі наукових комунікацій.

Наукові комунікації як комплекс взаємопов'язаних процесів представлення, передавання та

отримання наукової інформації⁵ є основним механізмом функціонування і розвитку науки, одним з найважливіших засобів її зв'язку з суспільством, а також необхідною умовою формування і розвитку особистості вченого. Вони стимулюють виникнення теоретичного знання, забезпечують його розповсюдження, активізують процеси інформаційного обміну в науковому середовищі. Основою наукової комунікації є професійне спілкування її учасників.

Вивчення теоретичних та практичних аспектів наукових комунікацій у сучасних умовах спрямовано на дослідження процесу формування, обробки та передачі документованих знань. З цієї точки зору наукові комунікації слід розуміти як одну з умов створення нового знання, що є основною метою діяльності науковців. Отже комунікацію доцільно розглядати в процесі руху інформації в науці. Як відомо, до засобів наукової комунікації належать всі форми обміну й поширення наукової інформації: різні способи видання наукової літератури, поширення інформації, засоби зв'язку, живе спілкування тощо.

1. Трансформація ролі наукових комунікацій в інформаційному суспільстві⁶

Відповідно до викликів сьогодення бібліотеки включаються в широке поле нових відносин глобального інформаційного простору. Це потребує нового погляду на їх місце в системі наукових комунікацій.

Початок ХХІ століття характеризується інтенсивним впровадженням у роботу бібліотек засобів телекомунікації, появою електронних повнотекстових видань, створенням власних електронних зібрань, розвитком корпоративних бібліотечних систем тощо. Активізується вивчення різних аспектів застосування сучасних інформаційних технологій у бібліотеках, роботи з електронними виданнями.

Класичні задачі зберігання, індексування, пошуку та доставки документів не є більше гарантією успішного існування наукової бібліотеки вузу. Вчені та практики університетських бібліотек світу відзначають, що інформатизація висунула бібліотеки на провідну роль у реалізації альте-

7
рнативної моделі наукової комунікації (е-наука та е-дослідження). Практично це демонструється в створенні нового сегмента бібліотечно-інформаційної роботи - відповідальності за поширення результатів науково-дослідної діяльності вчених університету, який зробив провідною філософію відкритого доступу до інформації та знань.

Бібліотеки в інформаційному просторі

Бібліотека може домінувати серед інших соціально-комунікаційних підсистем на основі системного формування власних електронних ресур-

сів, підвищення їх потенціалу та організації доступу до зовнішніх електронних ресурсів, формальної і неформальної наукової взаємодії.

Наукова комунікація — цілісна система, різні компоненти якої (формальні, неформальні, усні, письмові, між окремими особами, масові та інші) тісно пов'язані між собою. Така система сама являється продуктом історичного розвитку. З кінця XIX ст. основним засобом комунікації є наукова стаття. Отже, комунікативна система науки постійно поповнюється новими засобами.

Наукова комунікація - це обмін та обговорення нового знання, отриманого у власних дослідженнях автора і заснованого на спостереженні та перевірці фактів. Відповідно, вона виконує інформаційну, комунікаційну, творчу функції. У докомп'ютерну еру наукова комунікація розвивалася від виключно особистого (в тому числі дистанційного) спілкування між вченими до створення формальних каналів комунікації у вигляді наукових журналів, зустрічей наукових товариств (виділилася інформаційна функція). Бібліотеки та конференції стали осередком неформального спі-

лкування (комунікаційна⁹ функція). Спільне створення наукового знання відбувалося при особистому взаємодії.

Традиційні (класичні) засоби наукової комунікації розподіляються на поняття: «формальна та неформальна комунікація», «усна та письмова комунікація», «запланована та спонтанна комунікація», а також стосовно засобів комунікації — поняття «первинна та вторинна інформація».

Науковець спрямовано шукає ту чи іншу цікаву для нього інформацію, використовуючи при цьому як формальні, так і неформальні канали (запланована комунікація), або одержує вкрай важливе для нього повідомлення, наприклад, у процесі так званого «не спрямованого читання», або під час бесіди з колегою, який працює над зовсім іншою проблемою (спонтанна, або незапланована комунікація).

Сучасна інформаційна інфраструктура науки пов'язує разом пошукові ресурси, експериментальне обладнання, наукові центри, дослідницькі інструменти, вчених, фахівців по роботі з інформацією. Функції наукової комунікації значною мі-

рою «мігрували» у мережу: інформування відбувається не тільки через електронні наукові журнали; з'явилося безліч сервісів для комунікації вчених, апробуються засоби створення наукових текстів он-лайн. Відбувається інтеграція дослідницької роботи з використанням Інтернет-сервісів. На зміну масової комунікації, заснованої на просторовому розрізненні автора повідомлення і аудиторії, приходить інтерактивна комунікація - аналог міжособистісного спілкування. Створюються нові види наукових публікацій, де посилені інтерактивна і мультимедійна складові і відбувається інтеграція змісту і каналів передачі повідомлення.

Наукові публікації «еволюціонують»: паперові журнали - електронні архіви - електронні версії з гіперпосиланнями, додатковими матеріалами - електронні журнали без паперових аналогів - електронні видання з новими можливостями (оновлення, коментарі, передача в соціальні мережі). На практиці конкретне видання не проходить всі етапи еволюційного ряду, і нові видання можуть засновуватися з будь-якого етапу.

В даний час інформаційне середовище нау-

кової комунікації, в якій¹¹ створюється і поширюється наукове знання, зазнає динамічні і глибокі зміни.

Серед суттєвих особливостей сучасного інформаційного середовища наукової комунікації перерахуємо:

- досягнутий рівень розвитку інформаційно-комунікаційних технологій;
- все більшого розмивання існуючих раніше досить чітких меж між формальною та неформальною комунікаціями;
- зміна підходів до поняття «публікація»;
- відкритий доступ;
- формування віртуального наукового простору;
- створення і розвиток цифрової наукової інфраструктури (електронні бібліотеки, видавництва, журнали, архіви, інституційні репозитарії);
- формування системи ідентифікації авторів і об'єктів (ResearcherID WoS, Author Identifier Scopus, DOI, ORCID, SPIN код РІНЦ);

- розвиток хмарних технологій;
- широке поширення мобільних пристроїв та ін.

Все більша кількість вчених використовує в професійних комунікаціях різноманітні соціальні медіа, такі, як блоги, мікроблоги (Twitter), соціальні мережі (Facebook, Google+ та ін.), он-лайніві платформи для роботи з бібліографічними даними (Mendeley, Zotero).

Зауважимо, що змін зазнають не тільки традиційна модель публікації та поширення наукового знання, але й модель їх оцінки. Основне завдання полягає в побудові системи ідентифікації наукового та соціального впливу наукового контенту на основі різних моделей наукової комунікації (паперової, електронної, гібридної). При цьому необхідно об'єднати існуючі підходи до оцінки наукової діяльності: експертна оцінка, наукометричних і бібліометричні показники, мережеві підходи (вебометрія, альтметрія (altmetrics)).

У цьому зв'язку на перший план висуваються завдання формування єдиного науково-освітнього простору; агрегації і обробки великих

масивів інформації, накопиченої в наукових і освітніх установах; інтеграції у світовий інформаційний простір.

Для аналізу процесів комунікації використовуються різні моделі, що в основному мають лінійний характер і акцентують увагу на різних засобах (статті, журнали, книги тощо), учасниках (окремі особи й установи) і функціях (види діяльності).

Як відомо, до засобів наукової комунікації належать всі форми обміну й поширення наукової інформації: різні способи видання наукової літератури, поширення інформації, засоби зв'язку, живе спілкування тощо.

Структура наукових комунікацій включає наступні складові:

- 1) вчений як виробник і споживач наукової інформації;
- 2) наукове співтовариство;
- 3) видавець;
- 4) інформаційний продукт;
- 5) бібліотека як комунікаційний канал;
- 6) комунікаційні технології.

посередник між вченим як споживачем і інформацією, є комунікаційним каналом, що забезпечує рух інформації (повідомлень) у часі та просторі

Рисунок 2. Структура наукових комунікацій

У загальновизнаній структурі наукових комунікацій вчений як виробляє, так і використовує наукову інформацію; наукове співтовариство забезпечує структуру, що збирає вчених разом, і допомагає поширювати інформацію й ефективно спілкуватися; видавець є агентом поширення продукту в багатьох формах (книги, журнали, звіти, дисертації). Бібліотека є посередником між вченим як споживачем і інформацією, тобто комунікаційним каналом, що забезпечує рух інформації (повідомлень) у часі та просторі.

На даний момент¹⁵ бібліотеки в основному мають концептуальні та технологічні рішення відносно нового предмету діяльності — електронних ресурсів. Основні потоки електронних ресурсів включені в бібліотеки як комунікаційні установи, і бібліотеки на технологічному рівні виконують для електронних ресурсів свої соціальні функції.

Взаємозв'язок у системі наукових комунікацій

Дослідники вважають, що в новій моделі наукової комунікації всі учасники комунікаційного ланцюга зберігаються і забезпечують відповідний внесок у систему: видавці залучають авторів, рецензують, видають і готують рукописи до поширення; бібліотеки акумулюють і зберігають до-

кументовані знання та ¹⁶ задовольняють інформаційні потреби; Інтернет-технології стимулюють і підсилюють можливості авторів/користувачів, видавців і бібліотек.

Можна виокремити наступні фактори впливу Інтернет-технологій на формування сучасної моделі наукових комунікацій:

1) електронне книговидання й електронні (насамперед, повнотекстові) публікації або видання;

2) технології, що забезпечують рух інформаційного потоку (віддалений доступ та інформаційний обмін) і мережева взаємодія, в тому числі на базі Інтернету;

3) електронні зібрання;

4) Інтернет-ресурси;

5) віддалений користувач.

Зміни, що відбуваються в системі наукової комунікації, викликають трансформаційні процеси в діяльності бібліотек, які у свою чергу впливають на розвиток системи наукової комунікації.

На розвиток наукової бібліотеки впливають зовнішні фактори: інтенсифікація використання

наукового знання на практиці, посилення процесів диференціації науки та інтеграції галузей наук, їхня взаємодія та взаємопроникнення, інтернаціональний характер науки. Теорія наукової комунікації дозволяє проаналізувати зв'язок між зовнішніми впливами на бібліотеку та змінами, що відбуваються в ній самій, виявити, як змінюються її властивості. Доведено: найважливішою системною характеристикою наукової бібліотеки є те, що стосовно зовнішнього середовища — науки, системи наукової комунікації — вона виступає як цілісний об'єкт, об'єднаний внутрішньою метою. Незважаючи на характер й інтенсивність розвитку інших компонентів системи наукової комунікації, вона прагне до свого принципового збереження й оптимального функціонування як цілісний об'єкт.

Наразі, наукові бібліотеки виділилися в особливу групу завдяки їх спрямованості на сприяння розвитку науки та необхідності бібліотечного обслуговування людей, які займаються в цій сфері.

Поява нових реалій впливає на всіх учасників комунікаційного ланцюга й призводить до іс-

тотного ускладнення та змін у технології обміну інформацією, тобто до значних змін у цьому комунікаційному ланцюгу. За рахунок електронного середовища формуються нові комунікаційні зв'язки: між автором і користувачем, видавцем і користувачем, бібліотекою та користувачем. Дослідники вважають, що в новій моделі наукової комунікації всі учасники комунікаційного ланцюга зберігаються і забезпечують відповідний внесок у систему: видавці залучають авторів, рецензують, видають і готують рукописи до поширення; бібліотеки акумулюють і зберігають документовані знання та задовольняють інформаційні потреби; Інтернет-технології стимулюють і підсилюють можливості авторів/користувачів, видавців і бібліотек, що робить систему більш реагентною. Реагентність, з одного боку, кардинально підвищує оперативність наукової комунікації (мережеві технології дозволяють упродовж кількох годин довести інформацію про наукові здобутки до світової спільноти), а з іншого — обумовлює появу низки проблем, пов'язаних зі збереженням плинної інформації для наступних поколінь і її ефективним

використанням. Отже, основним є визначення напрямів розвитку діяльності бібліотеки в системі наукової комунікації, що характеризується домінуванням електронних потоків інформації.

Стрімкий розвиток науки, форм і засобів представлення знання та доступу до нього став визначальним для еволюції системи наукових комунікацій у цілому й наукової бібліотеки зокрема. З початку 90-х років XX ст. у діяльності наукової бібліотеки починають відбуватися кардинальні зміни, що пов'язані з розвитком телекомунікаційних мереж і засобів обчислювальної техніки, появою електронних джерел інформації і, зокрема, мережевих ресурсів. Основні питання, що вимагають відповіді — це уточнення іманентних функцій бібліотеки та їх реалізації в умовах стрімкого зростання обсягів мережевих ресурсів.

Урахування світового досвіду архівування ресурсів глобальних комп'ютерних мереж і специфіки організації бібліотечної справи в країнах СНД, що характеризується відомчою централізацією та регіональною кооперацією, обумовило потребу розробки нового підходу до формування на-

ціонального фонду мереж²⁰евих джерел інформації. Його основними концептуальними засадами має стати кооперативна підготовка складових фонду спільними зусиллями головних галузевих та регіональних бібліотек і централізоване формування інтегрованого довідково-пошукового апарату. Цей апарат слід реалізувати за схемою, що передбачає поєднання метаданих про зібрання електронних публікацій з повнотекстовим індексуванням наявних масивів інформації.

Обсяги мереж²⁰евих інформаційних ресурсів, що мають архівуватися, на кілька порядків перевищують традиційний документний потік бібліотеки. Це унеможлиблює їх обробку методами, які використовуються під час опрацювання друкованих матеріалів.

Бібліотека має освоїти інтегрований технологічний цикл, що включає послідовність наукоємних процесів комп'ютерної обробки документних масивів: бібліографування, реферування, підготовку аналітичних матеріалів, проведення статистичних досліджень (бібліо-, інформо-, наукометричних) як передумову для виділення зі схо-

вищ даних нових знань.²¹ Технологічна трансформація бібліотеки обумовить структурну – вона виступатиме системотвірним елементом комплексу, що включатиме власне бібліотеку, наукову установу (вона здійснюватиме продукування нових знань), інформаційно-аналітичний центр, навчальний заклад і культурологічну установу.

Електронні ресурси повинні стати складовою розподіленого національного фонду мережових науково-інформаційних ресурсів, технологія формування якого має базуватися на поєднанні принципів децентралізованої підготовки тематичних зібрань спільними зусиллями провідних бібліотек та інформаційних центрів держави з централізованим формуванням інтегрованого довідково-пошукового апарату.

До створення фондів ресурсів Інтернету слід залучити всі суб'єкти вітчизняної системи документальних наукових комунікацій (провідні галузеві та регіональні бібліотеки, інформаційні центри, наукові установи та навчальні заклади тощо). У межах цієї системи доцільно організувати формування відповідних галузевих сховищ Інтер-

нет-ресурсів (медичних,²² сільськогосподарських тощо). Багатогалузові бібліотеки університетів можуть зосередитися на утворенні фонду Інтернет-ресурсів зібрань профільних мережових інформаційних ресурсів, а обласні та регіональні наукові бібліотеки — на збиранні регіональної інформації. Національні бібліотеки мають взяти на себе координуючі функції та завдання щодо створення зведеного довідково-пошукового апарату національного сховища Інтернет-даних у разі формування бібліотечних фондів.

Цей апарат повинен діяти за схемою, що передбачає поєднання метаданих про зібрання Інтернет-публікацій з повнотекстовим індексуванням наявних масивів інформації у галузових і регіональних бібліотеках.

Є доцільним усім бібліотекам держави звернути увагу на Інтернет як нове джерело формування фондів. Якщо у подальшому налагодити координацію пошуку й архівування «мережевої україніки» між науковими бібліотеками України, то можна в короткий термін сформувати в Україні інтегрований електронний фонд, що стане інфор-

маційною базою сталого розвитку суспільства.

Спостережуваний в останні роки перехід парадигми від книжкової та усної комунікації до комунікації цифровий, є досить важливим як для науки, так і для бібліотек, т. К. Наукова комунікація і бібліотеки завжди були взаємозалежні [1].

Сучасна інформаційна екосистема сприяє реалізації нових типів співпраці вчених, видавців, і бібліотекарів. Нова парадигма полягає в зміщенні ролі наукових бібліотек від уваги до послуг для читача до уваги до послуг для автора.

Наукові бібліотеки прагнуть зайняти більш активну позицію і виступають партнерами на всіх стадіях життєвого циклу наукового дослідження. В якості пріоритетних напрямків діяльності наукових бібліотек називаються: створення і супровід електронних репозитаріїв відкритого доступу; управління науковими даними (research data management); курирування наукових даних (data curation); інформетрія (бібліометрія, наукометрія, вебометрія, альтметрія); служби підтримки електронних публікацій та електронних журналів.

Процеси формування і розвитку сучасної

системи наукових комунікацій вимагають пошуку нових способів реалізації професійної ролі, функцій і завдань бібліотек у суспільстві та системі наукової комунікації; висувають нові вимоги до використання існуючих та розвитку нових компетенцій інформаційно-бібліотечних фахівців.

На сьогодні бібліотека Миколаївського національного аграрного університету розвивається як інформаційний центр та як одна зі складових у системі наукової комунікації університету. І це означає, що будь-яке питання, яке стосується документованого знання вимагає активної участі і підтримки з боку бібліотеки та має увійти в сферу її послуг.

2. Соціологічне дослідження «Місце бібліотеки МНАУ у системі наукових комунікацій»

Для виявлення місця бібліотеки МНАУ у системі наукових комунікацій та напрямків підвищення якості і ролі бібліотеки в обміні науковими знаннями було проведено аналітичне соціологічне дослідження «Місія бібліотеки у системі наукових комунікацій».

Для проведення дослідження була використана методика анкетування. Анкета була розроблена спеціалістами бібліотеки МНАУ.

Проведення даного дослідження мало за мету наступні завдання:

1) оцінка задоволеності користувачів бібліотеки послугами бібліотеки у галузі наукових комунікацій;

2) визначення пріоритетних напрямків розвитку бібліотеки МНАУ як посередника у системі наукових комунікацій;

3) аналіз пропозицій респондентів з покращення роботи бібліотеки МНАУ;

4) розробка системних заходів з вирішення

виявлених проблем та ²⁶підвищення якості послуг у галузі наукових комунікацій.

У межах цього дослідження було опитано 105 респондентів (науково-педагогічних працівників). Переважна більшість 94,1 % вважає що наукові комунікації відіграють провідну роль в становленні вченого та розвитку науки.

У цьому блоці питань респондентам надавалась можливість вибрати декілька варіантів відповідей.

**Роль наукових комунікацій
у становленні вченого та
розвитку науки**

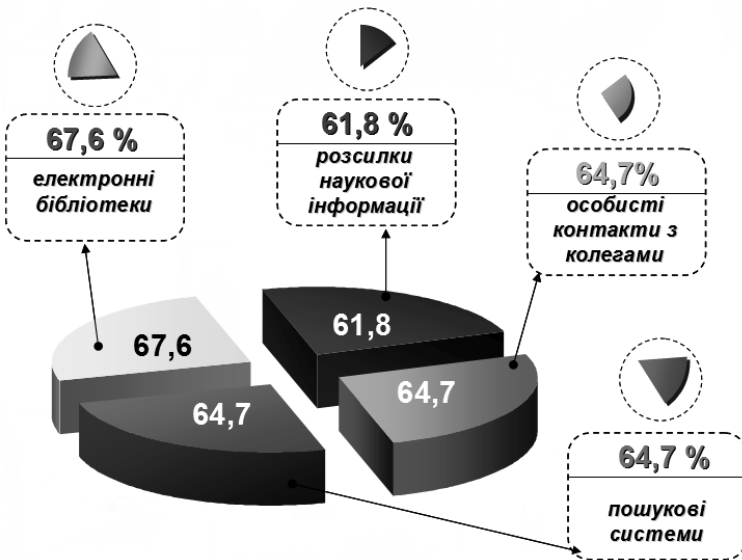

Домінуючими засобами наукової комунікації респонденти визначили:

- електронні бібліотеки – 67,6 %;

- особисті контакти з колегами – 64,7 %;
- пошукові системи – 64,7 %;
- розсилки наукової інформації - 61,8 %.

Отже, як бачимо, найбільш актуальним є поповнення власних електронних ресурсів.

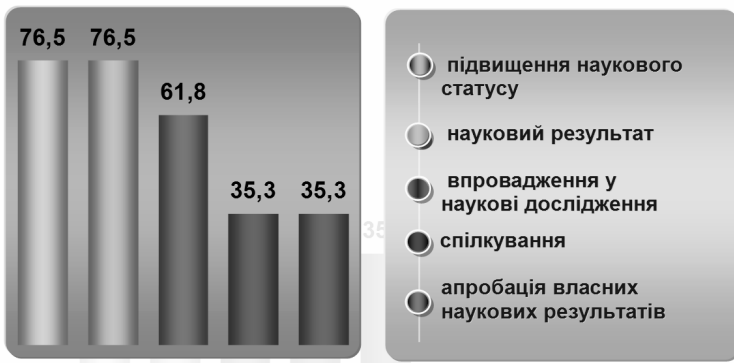
Домінуючі засоби наукової комунікації

На погляд науковців МНАУ до наукової комунікації їх спонукає:

- бажання отримати чи підвищити свій науковий статус – 76,5 %;
- бажання отримати науковий результат

– 76,5 %;

- бажання отримати наукову інформацію для впровадження у наукові дослідження – 61,8 %;
- бажання спілкуватися з людьми за науковими інтересами – 35,3 %;
- апробація власних наукових результатів – 35,3 %.

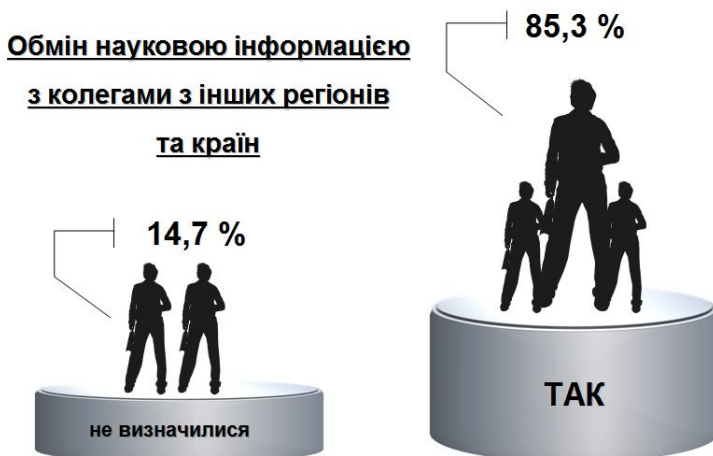

Причини наукової комунікації

Таким чином, канали наукової комунікації респонденти, перш за все, використовують для підвищення свого наукового статусу та отримання наукової інформації для впровадження в наукові дослідження.

На питання «Чи обмінюєтесь Ви наукової

інформацією з колегами з інших регіонів та країн» переважна більшість опитаних – 85,3 % відповіла позитивно.

Найбільш значимою для нас була відповідь на питання «Які форми наукової комунікації бібліотеки мають для Вас найбільше значення». Із запропонованих варіантів відповідей науковці віддали перевагу:

- 58,8 % - наукової інформації з сайту бібліотеки;
- 47,1 % - інституційному репозитарію МНАУ;
- 35,3 % - електронному каталогу бібліотеки.

Форми наукової комунікації
бібліотеки

Науково-педагогічні працівники нашого університету оцінили ступінь корисності діяльності бібліотеки в сфері наукових комунікацій на 4,09 бали за п'ятибальною системою.

79,4 % респондентів високо оцінили оперативність та своєчасність отримання наукової інформації за допомогою бібліотеки, при цьому лише 11,8 % відзначили, що одержують інформацію з невеликою затримкою. Негативних оцінок не було.

Структура та узагальнення інформації для орієнтування в комунікаційних каналах бібліотеки МНАУ задовольняє 94,1 % опитаних, 5,9 % - не визначились з відповіддю.

Рівень задоволеності системою наукової комунікації

Таким чином, існуюча система наукової комунікації задовольняє наших користувачів. Ми вважаємо, що таких показників бібліотека досягла завдяки постійному моніторингу структури та якості послуг.

Інформацію, розташовану в електронних архівах та інституційних репозитаріях сторонніх організацій, використовують в своїй науковій діяльності – 73,5 % науковців.

Інформацію, розташовану в електронному каталозі бібліотеки та інституційному репозитарії

МНАУ використовують ³² – 76,5 % опитаних.

Переважає більшість науковців нашого університету, а саме 82,4 % вважають ефективним розміщення результатів наукової діяльності в електронних архівах та репозитаріях. Цьому сприяла роз'яснювальна робота, яка була проведена фахівцями бібліотеки МНАУ на факультетах університету щодо архівування наукових доробків у архівах відкритого доступу.

Роботу зі створення інституційного репозитарію університету Бібліотекою МНАУ розпочато у 2012 році, а у поточному році репозитарій розміщено у відкритому доступі у мережі Інтернет.

Архів зберігається на сервері університету, а формується бібліотекою, яка вирішувала прак-

тичні (технічні) питання, а саме вибір програмного забезпечення, технічної і адміністративної підтримки репозитарію. В базу репозитарію на сьогодні включено більше 700 повнотекстових документів.

Структура репозитарію включає в себе фонди факультетів, фонд бібліотеки, студентські наукові роботи, автореферати та дисертації тощо. У свою чергу фонди поділяються на підфонди, в яких розміщено колекції, відповідно до видів документів, що включаються.

На даний момент інституційний репозитарій МНАУ зареєстровано в таких проектах відкритого доступу, як Харвестер відкритих українських електронних архівів, Google Scholar та ін.

Зростання кількості назв наукових журналів, та збільшення кількості наукових статей неминуче призводить до неможливості вивчити усі опубліковані результати досліджень. Аналіз відповідей даного питання говорить про те, що у своїй науковій діяльності 88,2% респондентів використовують бібліографічні покажчики, бази даних, методичні розробки створені фахівцями бібліотеки.

Таким чином, для економії часу під час пошуку необхідної інформації, науковці у переважній більшості використовують вторинні інформаційні ресурси, тобто бази даних, бібліографічні покажчики і т. ін. Такий шлях дозволяє науковцям отримувати доступ одразу до різних тематично систематизованих джерел з великим хронологічним обсягом.

Наступне питання стосувалось думок користувачів щодо актуальності ресурсів, розміщених на сайті бібліотеки. Найбільш актуальними респонденти вважають:

- поповнення електронного каталогу – 55,9 %;
- створення та поповнення тематичних баз даних – 52,9 %;
- створення та поповнення електронної повнотекстової бібліотеки – 47,1 %;
- аналіз та бібліографування наукової інформації, розміщеної у вітчизняних та зарубіжних електронних архівах – 44,1 %;
- надання доступу до наукової інформації в мережі Інтернет за допомогою сайту бібліотеки – 41,2 %.

Тобто, респонденти вважають, що у сучасній моделі наукових комунікацій бібліотека виконує роль комунікаційного каналу головною функцією якого є аналіз, систематизація та надання вільного та оперативного доступу до наукових інформаційних ресурсів.

Отже, проведення дослідження дало можливість не тільки окреслити загальні тенденції в системі наукових комунікацій та вивчити думки науковців нашого університету щодо місця бібліотеки в цій системі, а також виявити проблемні аспекти організації наукових комунікацій за допомогою бібліотеки.

Так, було виявлено, що 61,8 % респондентів віддають перевагу електронній розсилці, як засобу наукових комунікацій, проте, електронні розсилки нашої бібліотеки є актуальними та важливими лише для 17,6 % опитаних. Ці факти дають підстави для вивчення попиту на наукову інформацію серед професорсько-викладацького складу університету та організації електронної розсилки у відповідності з запитами користувачів.

Окрім вищезазначеної проблеми, нами також було виявлено, що лише 44,1 % науковців

36
вважає аналіз та бібліографування наукової інформації актуальним у функціонуванні бібліотеки як комунікаційного каналу. Такий стан може бути пов'язаний не тільки з недостатньою популяризацією створених бібліотекою МНАУ бібліографічних продуктів, а й з малою релевантністю створених бібліографічних показників.

³⁷ **ВИСНОВКИ**

Таким чином, можна визначити місце бібліотеки у сучасній моделі наукових комунікацій МНАУ. Наша бібліотека є координаційним центром, головною функцією якого є пошук, аналіз, систематизація та надання відкритого доступу до наукової інформації як для наших науковців, так і для світової наукової спільноти. Окрім вищезазначеної функції, бібліотека поступово закріплює позиції як виробник наукової інформації. Про це свідчить кількість звернень до інформаційних ресурсів, створених нашою бібліотекою.

Отже, на завершення можна зробити наступні висновки.

Під впливом стрімкого розвитку і інтенсивного впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій відбувається формування он-лайнного простору наукових комунікацій, у зв'язку з чим модель наукових комунікацій змінює свою структуру. Наприклад, у сучасних умовах вчений має можливість публікувати власні наукові доробки без посередництва видавництва (самоархівування у різноманітних репозитаріях, електронних бібліотеках, створення власних веб-

сторінок в мережі Інтернет³⁸ та ін.).

Науковці тяжіють до надання пріоритетності тенденціям, пов'язаним із інформаційно-комунікаційними технологіями, оскільки застосування таких технологій полегшує процес спілкування та обміну інформацією між учасниками наукових комунікацій.

Але, слід зазначити, що науковці старшого покоління, з недовірою ставляться до нових, ще не опанованих ними форм наукових комунікацій, тоді як молодше покоління, навпаки, схвально сприймає можливість перегляду своєї статті у науковому журналі через відповідні програми на своєму гаджеті. Змінити цю тенденцію можна завдяки роз'яснювальній роботі та організації консультацій на базі бібліотеки.

Пріоритетної ролі у системі наукових комунікацій бібліотека може досягти тільки у тісній взаємодії з науковцями університету, вивчаючи їх потреби та запити. Кропітка праця із створення, аналізу та систематизації наукової інформації повинна проводитися із залученням професорсько-викладацького складу ВНЗ, оскільки сучасний обсяг інформаційних ресурсів важко переробляти та

аналізувати без вузькоспеціалізованих знань.

Актуальним в умовах збільшення обсягів інформації є створення критеріїв її відбору, тобто оцінки якості інформаційних ресурсів. Розробка таких критеріїв має вплинути на подальший розвиток бібліотеки як комунікаційного каналу та підвищити авторитет серед своїх споживачів.

Вчені МНАУ відзначають, що постійна трансформація глобального інформаційного простору висунула бібліотеку на провідну роль у реалізації альтернативної моделі наукової комунікації. На нашу думку, така альтернативна модель представляє собою взаємозв'язок структурних елементів наукових комунікацій, які відбуваються за допомогою новітніх інформаційних технологій. У цій моделі одну з провідних відіграє саме наукова бібліотека, адже, враховуючи зростаючий обсяг інформаційних ресурсів, кінцеві споживачі на мають можливості обробляти увесь масив інформації. Саме бібліотека може взяти на себе місію з пошуку, аналізу та створенню вторинних електронних інформаційних ресурсів, спрямованих на конкретних споживачів.

Спостережуваний в останні роки перехід

парадигми від книжкової та усної комунікації до комунікації цифровий, є досить важливим як для науки, так і для бібліотек, т. К. Наукова комунікація і бібліотеки завжди були взаємозалежні. Сучасна інформаційна екосистема сприяє реалізації нових типів співпраці вчених, видавців, і бібліотекарів. Нова парадигма полягає в зміщенні ролі наукових бібліотек від уваги до послуг для читача до уваги до послуг для автора. Наукові бібліотеки прагнуть зайняти більш активну позицію і виступають партнерами на всіх стадіях життєвого циклу наукового дослідження. В якості пріоритетних напрямків діяльності наукових бібліотек називаються: створення і супровід електронних репозиторіїв відкритого доступу; управління науковими даними (research data management); курирування наукових даних (data curation); інформетрія (бібліометрія, наукометрія, вебометрія, альтметрія); служби підтримки електронних публікацій та електронних журналів.

Таким чином, значна частина наукової інформації міститься в мережі Інтернет, але в розкиданому вигляді, так що пошук її утруднений і забирає у дослідника досить великий час. Так, відомо-

сті про науковій літературі можуть бути отримані з Інтернет-каталогів бібліотек, повні тексти статей - з наукових журналів, розміщених на сайтах відповідних видавництв (надаються, як правило, за плату), інша інформація розкидана на сайтах різних університетів, наукових товариств та науково дослідних організацій.

З цього можна зробити висновок, що якість інформаційного забезпечення вчених і фахівців практично повністю залежить від того, які інформаційні ресурси можуть надати наукові бібліотеки.

Загалом, розуміння тенденцій, що відбуваються нині у системі наукових комунікації, допоможуть спрогнозувати майбутні зміни та, відповідно, відкоригувати діяльність усіх її учасників, спрямувати їх у русло ефективнішого обміну інформацією.

Список літератури

1. Болл Р. Научная коммуникация будущего: от книжной информации до решения проблем//Международ. форум по информ.– 2012. – Т. 37, № 4. – С. 6-9.
2. Елепов, Б. С. Библиотека в системе научных коммуникаций / Б. С. Елепов, О. Л. Лаврик // Библиосфера. — 2005. — № 1. — С. 5–13.
3. Степанов В. К. Назначение библиотек в эпоху цифровых коммуникаций / В. К. Степанов // Современная библиотека. – 2014. – № 8. – С. 8-13.
4. Степанов В. К. Тенденции развития библиографических сервисов библиотек в эпоху цифровых коммуникаций [Электронный ресурс] / В. К. Степанов // Научные и технические библиотеки. – 2006. – № 3. – С. 13-20. – (<http://intranet.gpntb.ru/subscribe/?journal=ntb&year=2006&num=3&art=2>).
5. Тихонова Л. Н. Система научных коммуникаций и библиотеки [Электронный ресурс] / Л. Н. Тихонова. – 2007. – Режим доступа : <http://rumchten.rsl.ru/2007/ru/upload/doc/1169720414.doc>
6. Шрайберг Я. Л. Первое десятилетие информационного века: влияние информационно-электронной среды на роль и позицию библиотек в развивающемся обществе : ежегод. докл. конфер. «Крым-2010» // Научные и технические библиотеки. — 2011. — № 1. — С. 7—63.

43
ЗМІСТ

ВСТУП	3
1. Трансформація ролі наукових комунікацій в інформаційному суспільстві.....	5
2. Соціологічне дослідження «Місце бібліотеки МНАУ у системі наукових комунікацій».....	25
ВИСНОВКИ	37
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	42

Наукове видання

МІСЦЕ БІБЛІОТЕКИ МНАУ У СИСТЕМІ НАУКОВИХ КОМУНІКАЦІЙ

Соціологічне дослідження

Укладач: **Ткаченко** Діна Віталіївна

Редактор: О. Г. Пустова,

Комп'ютерний набір: Д. В. Ткаченко

Дизайн і верстка: Д. В. Ткаченко

Формат 60x84/16 Ум. друк. арк. 4,8.

Тираж прим. Зам. № __

Надруковано у видавничому відділі
Миколаївського національного аграрного університету
54020, м. Миколаїв, вул. Паризької Комуні, 9

Свідцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4490 від 20.02.2013 р.

Адреса бібліотеки МНАУ:
54010, м. Миколаїв, вул. ген. Карпенко, 73
Адреса сайту: lib.mnau.edu.ua